

روزگار



دانشگاه شهید چمران اهواز

دانشگاه شهید چمران اهواز
دانشکده الهیات و معارف اسلامی
گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد
تجارت الکترونیک از دیدگاه فقه امامیه و حقوق ایران
نگارنده: اصغر احمدی اسفروشانی

استاد راهنما: دکتر خسرو نشان
استاد مشاور: دکتر محمد حسین گنجی

تاریخ فارغ التحصیلی: ۸۹/۱۲

تقدیم به همسر گرامیم که در پیشرفت کار این تحقیق با صبر و حوصله‌ی خویش نهایت همکاری و مساعدت را با اینجانب داشته است و با تقدیم گرم‌ترین احترام‌ها و شایسته‌ترین سپاس‌ها به اساتید بزرگواری که با خوی و منش عظیم خویش نه تنها در زمینه‌ی آموزشی بلکه در عرصه‌ی پرورشی نیز تا ابد به بودن در کنار آن‌ها افتخار خواهیم کرد. و با تقدیم صمیمانه‌ترین سپاس‌ها به استاد بزرگوار دکتر خسرو نشان که راهنمایی‌ها و هدایت‌های ایشان لازمه‌ی انجام این کار بود. و با تشکر از مشاور گرامی دکتر محمد حسین گنجی که مشاوره‌ی ایشان سعادت‌ی بود که نصیبم شد.

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۳	فصل اول: تعریف و ماهیت تجارت الکترونیک
۴	پیشینه‌ی تجارت الکترونیک
۵	اینترنت و تجارت الکترونیک
۶	تعریف تجارت الکترونیک
۸	تجارت
۱۰	معنای منتخب از تجارت
۱۱	الکترونیک
۱۱	تجارت الکترونیک
۱۲	تجارت الکترونیک و مفاهیم مشابه
۱۲	تجارت و کسب و کار الکترونیک
۱۲	تجارت الکترونیک و تجارت اینترنتی
۱۴	تجارت الکترونیک و معاملات الکترونیک
۱۵	جایگاه تجارت الکترونیک
۱۵	عقود معین و عقود نامعین
۱۶	عناصر تجارت الکترونیک
۱۷	شبکه‌ی الکترونیکی
۱۸	مبدا و مقصد الکترونیکی

۱۹	امضای الکترونیک
۲۰	امضای الکترونیکی مطمئن
۲۱	داده پیام
۲۲	پول الکترونیک
۲۲	پول و ماهیت آن
۲۴	پرداخت بها به صورت الکترونیکی
۲۷	مفاهیم تجارت الکترونیک
۲۸	نتیجه
۲۹	فصل دوم: شاخه‌های تجارت الکترونیک
۳۱	تجارت الکترونیک از منظر طرفین مبادله
۳۲	۱- شاخه‌ی بنگاه تجاری، بنگاه تجاری (B۲B)
۳۳	۲- شاخه‌ی بنگاه تجاری، مشتری (B۲C یا C۲B)
۳۴	۳- شاخه مشتری، مشتری (C۲C)
۳۵	۴- شاخه‌ی دولت، بنگاه تجاری (G۲B یا B۲G)
۳۵	۵- شاخه دولت، مشتری (G۲C یا C۲G)
۳۶	۶- شاخه‌ی دولت، دولت (G۲G)
۳۶	اقسام تجارت الکترونیک از نظر فعالیت‌های مالی
۳۷	تبلیغات الکترونیکی
۳۹	فروشگاه‌های الکترونیکی

۴۰	خرید با واسطه‌ی پست
۴۰	خرید مستقیم
۴۱	خرید نهایی
۴۱	بانک الکترونیکی
۴۲	تعریف
۴۳	خدمات بانک الکترونیک
۴۴	شاخه‌های بانکداری الکترونیک
۴۴	۴ - ارتباطات بانکداری الکترونیک
۴۶	فصل سوم: مشروعیت تجارت الکترونیک
۴۸	عقود معین در قالب الکترونیکی
۴۸	عقود نامعین تجارت الکترونیک
۴۹	امضایی بودن احکام معاملات
۵۴	نتیجه
۵۵	دلایل تأیید روبه‌ای کلی توسط شارع
۵۵	معانی عقد
۵۷	معنای منتخب از عقد
۶۰	نتیجه
۶۵	شمول لزوم وفای به عقود
۶۶	اصل صحت در عقود

۶۶	حدود اصل
۶۸	نتیجه
۶۹	قاعده نفی عسر و حرج
۶۹	حدیث مشهور «النَّاسُ مَسْلُطُونَ عَلَى أَمْوَالِهِمْ»
۷۰	مشروعیت شاخه های تجارت الکترونیک
۷۰	مشروعیت تقسیم از حیث طرفین مبادله
۷۱	مشروعیت از جنبه فعالیت های مالی الکترونیکی
۷۱	قرارداد تبلیغات الکترونیکی
۷۱	مشروعیت تبلیغات الکترونیکی
۷۲	پرچم ها
۷۳	پست الکترونیک
۷۴	مشروعیت در معاملات فروشگاه های الکترونیکی
۷۶	نتیجه
۷۷	مشروعیت بانکداری الکترونیک
۷۷	بانکداری اسلامی
۷۸	ساز و کار بانکداری اسلامی
۷۹	مشروعیت شاخه های بانکداری الکترونیک
۸۱	فصل چهارم: بررسی ارکان و شرایط قراردادها و تطبیق با تجارت الکترونیک
۸۲	ارکان عقود

ایجاب و قبول.....	۸۲
موقعیت خاص نکاح.....	۸۷
نتیجه.....	۹۰
انواع ایجاب و قبول الکترونیک.....	۹۱
زوال ایجاب.....	۹۳
طرفین قرارداد.....	۹۴
کمال.....	۹۴
کودک.....	۹۶
کم خرد (سفیه).....	۹۶
بی خرد (مجنون).....	۹۷
اختیار و قصد.....	۹۸
نتیجه.....	۹۹
مورد معامله.....	۹۹
مشرعیت یا مالیت.....	۱۰۱
نتیجه.....	۱۰۲
معلوم بودن مورد معامله.....	۱۰۳
مشرعیت جهت قرارداد.....	۱۰۴
فصل پنجم: تجارت الکترونیک و حقوق.....	۱۰۶
قوانین تجارت الکترونیکی.....	۱۰۷

- ۱۰۸ قانون تجارت الکترونیک در ایران
- ۱۰۸ قانون تجارت الکترونیک در یک نگاه
- ۱۱۰ قانون تجارت الکترونیک و سایر قوانین
- ۱۱۱ آنستیرال
- ۱۱۲ مؤسسه‌ی بین‌المللی برای وحدت حقوقی خصوصی
- ۱۱۲ اتحادیه‌ی اروپا
- ۱۱۳ سازمان توسعه همکاری اقتصادی
- ۱۱۴ اتاق بازرگانی بین‌المللی
- ۱۱۴ اعتبار قراردادهای الکترونیکی
- ۱۱۵ موارد منع انعقاد الکترونیکی قراردادها در قانون تجارت الکترونیک
- ۱۱۷ نقش رایانه در انعقاد قرارداد از دید حقوق
- ۱۱۸ رایانه به عنوان شخص
- ۱۱۹ تبلیغ الکترونیکی
- ۱۱۹ زمان انعقاد قراردادهای الکترونیک
- ۱۲۰ زمان ارسال داده‌پیام
- ۱۲۰ زمان وصول داده‌پیام
- ۱۲۱ نگاه قانون به زمان انعقاد
- ۱۲۴ منابع و مأخذ
- ۱۲۴ منابع عربی

قوانین ۱۲۸

منابع اینترنتی ۱۲۸

نام خانوادگی: احمدی اسبفروشانی	نام: اصغر
عنوان پایان‌نامه: تجارت الکترونیک از دیدگاه فقه امامیه و حقوق ایران	
استاد راهنما: آقای دکتر خسرو نشان	استاد مشاور: آقای دکتر محمدحسین گنجی
درجه‌ی تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته و گرایش: الهیات- فقه و مبانی حقوق اسلامی
محل تحصیل: دانشگاه شهید چمران	دانشکده: الهیات و معارف اسلامی
تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۸۹/۱۱/۲۱	تعداد صفحات: ۱۳۷
کلید واژه: تجارت الکترونیک، ایجاب و قبول الکترونیک، عقود نوین	
<p>چکیده</p> <p>تجارت الکترونیک مفهومی نوظهور است که مولود تکنولوژی نوین در عرصه‌ی ارتباطات می‌باشد. اساسی‌ترین و تنها رکنی که تجارت الکترونیک را از مبادلات سنتی ممتاز می‌کند تکنولوژی شبکه است. تجارت الکترونیک در اصل مبادله‌ی مالی است که در بستر ابزارهای به هم پیوسته‌ی الکترونیکی صورت می‌گیرد؛ لذا یک قرارداد مالی نوین نیست و بلکه دربرگیرنده معاملات و عقود سنتی است. دخالت وسائل الکترونیکی تنها، ارکان این عقود را تغییر داده است. برای نمونه ایجاب و قبول الکترونیک، تراضی در عقود را با تحولی گسترده روبه‌رو کرده است. فن‌آوری شبکه علاوه بر آن، زمینه را برای پیدایش برخی از عقود که تاکنون سابقه نداشته‌اند را فراهم کرده است.</p> <p>بحث تجارت الکترونیک در فقه سابقه ندارد، هرچند که برخی از فقها به عقود غیرمعین پرداخته‌اند همچنین در حقوق ایران نیز مبحثی نو بوده و چندان پیشینه‌ای ندارد. با بررسی در آیات و روایاتی که در زمینه‌ی معاملات است می‌توان مشروعیت تجارت الکترونیک را بدست آورد. چرا که رویه و چهارچوب مشخصی در معاملات مقرر شده؛ که تنها بایستی به موارد منع شده توسط شارع توجه نمود. در حقوق ما نیز این امر با تصویب قانون تجارت الکترونیک پذیرفته شده است.</p>	

مقدمه

هر چند نیازهای انسان تقریباً ثابت است، لیکن ابزار برآوردن این نیازها، تحت تأثیر پیشرفت علم تغییر می‌یابد. بنابراین علم در زندگی انسان نقشی تعیین‌کننده دارد. با پیشرفت علم و فن آوری، زندگی بشری نیز دچار تغییر و تحول می‌شود؛ هرچند که نیازها نیز محرکی برای پیشرفت دانش بشری می‌باشند.

تأثیر پیشرفت علم در تمام جنبه‌های زندگی انسان مشهود است؛ از روابط اجتماعی گرفته تا روابط سیاسی و اقتصادی و سایر ابعاد. برای نمونه انسان‌هایی که در جمعی محدود و در پناه‌گاه‌های طبیعی مانند غارها زندگی می‌کردند، با تغییر فصل‌ها از محلی به محل دیگر نقل مکان کرده و هم‌چنین تمام نیازهای خود را به تنهایی برآورده می‌نمودند؛ با اهلی کردن برخی از حیوانات و فهم ابتدایی دانش کشاورزی و... به یک‌جانشینی روی آوردند. به این ترتیب جوامع ابتدایی شکل گرفته‌اند. با گذر زمان، جوامع کوچک گسترده‌تر شدند و روابط بین انسان‌ها نیز با گستردگی جوامع پیچیده‌تر شدند و هر شخص در جامعه نقش خاصی بر عهده گرفت. این امر با آشنایی جوامع انسانی با هم باز گسترش یافت و هر روزه علم به واسطه‌ی ابزار جدیدی فاصله‌ها را کمتر کرده است.

روابط مالی بین انسان‌ها نیز به همین صورت از شکل ابتدایی خود - که گفته می‌شود مبادله کالا با کالا بود- به تدریج به شکل کامل‌تری رسیده و قدم به قدم پیشرفت کرده است. ضرب سکه موجب تحوّل و رونق معاملات تجاری گردید. بعد از آن اسکناس نیز

موجب تحولی دیگر در زمینه معاملات شد؛ تا اکنون که پدیده‌های نوین دیگری، مانند شبکه‌ها - که وسیع‌ترین آن اینترنت (Internet) می‌باشد- در زمینه‌های مختلف، موجب تحولی شگرف شده است. معاملات و روابط اقتصادی را نیز به شدت تحت تأثیر خود قرار داده، فاصله‌ها را کم کرده و مرزها را برداشته و بانکداری و بیمه و حمل‌ونقل و... را تحت تأثیر خود قرار داده است. به این ترتیب معاملات و مبادلات اقتصادی، شیوه‌ای نو یافته‌اند؛ که آن استفاده از شبکه‌ی الکترونیکی در معاملات است. به این نوع از مبادلات، تجارت الکترونیک (E-Commerce) گفته می‌شود.

امروزه با دستیابی اکثر مردم به شبکه‌ی جهانی اینترنت، حجم مبادلات الکترونیکی روز به روز در حال افزایش است. این امر ضرورت مطالعه و بررسی دقیق، پیرامون زوایای مختلف این پدیده را الزامی می‌کند. در این پایان‌نامه از منظر فقه و حقوق ایران به بررسی تجارت الکترونیک پرداخته خواهد شد.

فصل اول: تعریف و ماهیت تجارت الکترونیک

برای بررسی تجارت الکترونیک از منظر فقهی و حقوقی، ابتدا باید خود تجارت الکترونیک را از زوایای گوناگون مورد بررسی قرار دهیم؛ تا بتوانیم به بحث پیرامون احکام فقهی و حقوقی آن پردازیم. بنابراین در این فصل ابتدا نگاهی کوتاه به تاریخچه‌ی تجارت الکترونیک و سپس تعریف و در نهایت به جایگاه آن در میان معاملات می‌پردازیم.

پیشینه‌ی تجارت الکترونیک

استفاده از ابزارهای الکترونیکی در انعقاد قراردادها پدیده نوینی نیست چرا که سال‌هاست تجار برای انعقاد قراردادهای تجاری از تلفن، تلگرام، تلکس و... استفاده می‌کنند. اما آن‌چه که تحت عنوان امروزی تجارت الکترونیک مصطلح شد، برای اولین بار در سال ۱۹۷۰^۱ با ابداعاتی مانند انتقال الکترونیک پول، شروع شد که دامنه‌ی استفاده از این پدیده‌ی نوظهور به شرکت‌های بزرگ، مؤسسات مالی و تعداد کمی بنگاه‌های تجاری کوچک محدود گردید. در گام بعدی با گسترش استفاده از کارت‌های اعتباری (Credit Card) و دستگاه‌های پاسخ‌گوی خودکار (Automatic Teller Machine) در دهه‌ی ۱۹۸۰ تجارت الکترونیکی توسعه‌ی بیشتری یافت.^۲ سپس مبادله الکترونیکی داده‌ها مورد توجه قرار گرفت و کاربردهای جدید توسعه یافتند.. لیکن از سال ۱۹۹۰ همان گونه که

۱ - مایک کانینگهام، تجارت الکترونیک، ترجمه‌ی احمد رضا اخوان صراف و عبدالمجید عبدالباقی، انتشارات مؤسسه دانش‌پژوهان برین (ارکان)، ص ۲/ امیر علیخانزاده و نصر ا... خانی، تجارت الکترونیک، انتشارات علوم رایانه، چاپ اول ۱۳۸۵، ص ۱۳

اینترنت به سمت تجاری شدن رفت و کاربران فن آوری (www) افزایش یافت عنوان

تجارت الکترونیک ابداع گردید.^۱

اینترنت و تجارت الکترونیک

برای شناخت و تعریف اینترنت بایستی ابتدا مفهوم شبکه روشن شود چرا که اینترنت

نوعی شبکه است. «شبکه» در لغت به معنای توری و «شبک» به معنای به هم وصل

کردن آمده است.^۲ معنای اصطلاحی شبکه که در شناخت اینترنت مورد استفاده واقع

می‌شود، چندان تفاوتی با معنای لغوی آن ندارد؛ و به معنای اتصال، لیکن از نوع اتصال

ابزارهای الکترونیکی، از قبیل کامپیوتر است. اینترنت شبکه‌ای وسیع است که از به هم

پیوستن شبکه‌های محلی در سراسر دنیا به وجود آمده است و از این جهت است که

برخی از نویسندگان آن را به شبکه جهانی نیز تعبیر کرده‌اند.^۳

آنچه که در تجارت الکترونیک مطرح می‌باشد، وجود شبکه‌ای از ابزارهای

الکترونیکی همانند رایانه و سایر ابزارها است. هرچند اینترنت نقش بسیار مهمی در

توسعه‌ی تجارت الکترونیک و همگانی شدن آن دارد؛ اما نباید تصور کرد که بدون آن،

تجارت الکترونیک امکان پذیر نیست، زیرا که سیستم پرداخت الکترونیک به شکل

انتقال وجه از سال ۱۹۶۰ به بعد بین بانک‌ها مرسوم بوده است؛^۴ در حالی که اینترنت،

۱ - امیر علیخانزاده و نصر ا... خانی، تجارت الکترونیک، ص ۱۳

۲ - آذرنوش، آذرتاش، فرهنگ معاصر عربی- فارسی، نشر نی تهران، چاپ نهم ۱۳۷۹، صص ۳۱۷ و ۳۱۸

۳- صدری، سید محمد، معاملات الکترونیک (مبانی - ماهیت - مشروعیت)، انتشارات اندیشه‌های حقوقی، چاپ اول ۱۳۸۸، ص ۳۲

۴ - پیشین، ص ۸۲

وجود نداشت. بنابراین می‌توان گفت آنچه که در تجارت الکترونیک اساسی است، شبکه ارتباطی الکترونیکی می‌باشد.

اینترنت را می‌توان به عنوان گسترده‌ترین شبکه در این زمینه نام برد. البته از سایر شبکه‌ها نیز همانند شبکه داخلی بانک‌ها و یا شرکت‌ها و.. نیز می‌توان بهره برد. چرا که ماهیت تجارت الکترونیک وابسته به اینترنت نیست لیکن از آنجایی که عموم افراد می‌توانند به این شبکه گسترده دسترسی داشته باشند و نیز تجارت الکترونیک بیشتر از این طریق در اختیار همگان قرار گرفته است لذا در بررسی تجارت الکترونیک، اینترنت خود به خود جایگاه و اهمیت بسیاری پیدا کرده است.

تعریف تجارت الکترونیک

برای تجارت الکترونیک تعاریف مختلفی ارائه شده است که از جمله آن‌ها می‌توان به این موارد اشاره کرد:

۱- هدایت ارتباطات کاری و معاملات بر روی شبکه‌ها از طریق رایانه، خرید و فروش کالاها و خدمات و انتقال سرمایه‌ها از طریق ارتباطات دیجیتال، کاربرد وسایل الکترونیک برای تبلیغ، فروش، توزیع و پشتیبانی محصولات.

۲- اتحادیه اروپا در سال ۱۹۹۷ آن را به این شکل تعریف کرد^۱: تجارت الکترونیک بر پردازش و انتقال الکترونیک داده‌ها شامل متن، صدا و تصویر مبتنی است. تجارت

الکترونیک، فعالیت‌های گوناگونی از قبیل مبادله‌ی الکترونیک کالاها، خدمات، تحویل فوری مطالب دیجیتالی و انتقال الکترونیک را در بر دارد.

۳- تجارت الکترونیک بر بخشی از داد و ستد الکترونیکی اطلاق می‌شود که مستقیماً با معامله و قرارداد ارتباط دارد و به انعقاد قرارداد، انتقال اسناد کالا، خدمات و پول از طریق رایانه تعبیر می‌شود.

۴- «تنفیذ کل ما يتصل بعمليات شراء وبيع البضائع والخدمات والمعلومات عبر شبكة الإنترنت»^۱ در این تعریف تجارت الکترونیک به کلیه عملیات خرید و فروش کالا و خدمات و اطلاعات از طریق شبکه اینترنت اطلاق شده است که البته این تعریف را نمی‌توان تعریف جامعی شمرد زیرا در تجارت الکترونیک همان‌گونه که اشاره به آن شد. وجود شبکه و ارتباط الکترونیکی رکن است نه اینترنت.

۵- در یک تعریف ساده، تجارت الکترونیکی عبارت است از فروش کالا و خدمات به صورت بر خط و از طریق اینترنت. تجارت الکترونیکی، از قابلیت‌های اینترنت و شبکه‌های رایانه‌ی برای بهبود فرآیندهای تجاری استفاده می‌نماید.^۲ بر این تعریف نیز همان اشکال تعریف قبل وارد است.

۶- «التجارة الالكترونية هو مفهوم جديد يشرح عملية بيع أو شراء أو تبادل المنتجات والخدمات والمعلومات من خلال شبكات كمبيوترية ومن ضمنها الانترنت» تجارت الکترونیک در این تعریف مفهوم نوپایی است که در برگیرنده‌ی فرایند خرید یا فروش یا

۱- عبد العزيز سليمان، التبادل التجاري، دار الحامد، چاپ اول ۲۰۰۴م، ص ۱۹۶

۲- اندره گالستیان، به نقل از منبع اینترنتی، ۱۰۱۴۳۹-۱۰۰۱-۴-۲۰۱۰-۴-۲۰۱۰، <http://www.computernews.ir/article.aspx?n=۲۰۱۰-۴-۲۰۱۰-۴-۲۰۱۰>

تبادل تولیدات و خدمات و اطلاعات به وسیله‌ی شبکه‌ی رایانه‌ای از جمله اینترنت است.

تعاریف دیگری در این زمینه وجود دارد که تفاوت چندانی اساسی با آنچه آورده شد ندارند، با توجه به این که تجارت الکترونیک یک واژه ترکیبی است، لذا برای شناخت و تعریفی بهتر از آن به نظر می‌رسد، ابتدا تفکیک اجزای این اصطلاح مرکب مورد بررسی قرار بگیرد تا بعد از شناخت اجزاء آن بتوانیم، تعریف مناسبی از این مفهوم ارائه دهیم.

تجارت

از نظر لغوی به معنای انتقال شیء در ملک شخصی به دیگری^۱ و نیز کسب^۲ است و در اصطلاح فقها به معنای معاوضه به قصد سود است که البته این تعریف توسط صاحب جواهر مورد نقد قرار می‌گیرد و به نظر ایشان تعریف جامعی نیست از آن جا که این تعریف را اکثر فقها در باب زکات اشاره کرده‌اند و علت آن را شامل بودن زکات دانسته‌اند و لذا ایشان در ادامه بحث در مورد معنای تجارت می‌آورند: «ولذلک قلنا: بكون المراد منها مطلق المعاوضة»^۳ که به نظر ایشان تجارت، به معنای مطلق داد و ستد و معاوضه است و قیودی همانند رضایت طرفین و یا قصد کسب منفعت و سایر قیود در آن وارد نیست که به نظر می‌رسد نظر صحیح همین باشد و قیودی مانند منفعت و اکتساب و... را باید از عوارض تجارت شمرد.

۱ - فخر الدین، طریحی، مجمع البحرین، کتابخانه نشر فرهنگ اسلامی، چاپ دوم ۱۴۰۸، ج ۱، ص ۲۸۲

۲ - طباطبائی، سید علی، ریاض المسائل، مؤسسه انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین قم، چاپ اول ۱۴۱۲، ج ۸، ص ۳۹

۳ - نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام، دار الکتب اسلامی، چاپ سوم ۱۳۶۷، ج ۲۲، ص ۶

آیه ی شریفه ی «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنْكُمْ...»^۱ نیز مؤید این مطلب است چرا که اگر قیدی همانند تراضی را در تجارت وارد می‌دانست دیگر دوباره مقید به آن نمی‌کرد در حالی که قید تراضی را بعد از واژه تجارت آورده است.

اما با دقت نظر بیشتر می‌توان گفت که تجارت در این معنا، مفهومی کاملاً عام دارد و تمامی روابط داد و ستد افراد را در بر می‌گیرد اعم از این که در آن روابط مالی و به قصد منفعت و اکتساب باشد همانند عقود و معاوضات و یا اینکه کاملاً مربوط با امور غیر مالی باشد همانند این معنا که در آیه ی ۲۹ سوره فاطر آمده است: «إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ» و آن‌ها که کتاب خدا را تلاوت کرده و نماز به پا می‌دارند و از آن‌چه روزیشان کردیم پنهان و آشکارا انفاق می‌کنند امید به داد و ستدی دارند که زیان و نابودی در آن نیست.

با توجه به آنچه که گذشت برای تجارت دو معنا می‌توان قائل شد:

تجارت به معنای عام: این معنا از تجارت، در اصل معادل معنای لغوی آن است که مطلق داد و ستد است. اعم از این که در زمینه‌ی مالی و یا غیر مالی باشد همان‌گونه که اشاره شد.

تجارت به معنای خاص: تجارت در این معنا نیز همان داد و ستد است، لیکن منحصر به امور مالی است. طبیعی است که در این صورت خود به خود مقید به قصد